O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA
MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

QARSHI MUHANDISLIK-IQTISODIYOT INSTITUTI

"Iqtisodiyot" fakulteti

"Innovatsion iqtisodiyot" kafedrasi

Ro'yxatga olindi	"TASDIQLAYMAN"
	O'quv ishlari bo'yicha prorektor
	dots. O.N.Bozorov
№ 218	___________
2022 yil "29" 08	2022 yil "___" ___________

"Atrof-muhit va tabiiy resurslar iqtisodiyoti"

FAN SILLABUSI

Bilim sohasi:	300000 - Ijtimoiy fanlar, jurnalistika va axborot
Ta'lim sohasi:	310000 - Ijtimoiy va xulq-atvorga moyil fanlar
Ta'lim yo'nalishi:	60310100 - Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar bo'yicha) ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabalari uchun mo'ljallangan

QARSHI – 2022 yil

muammolari, havo va suvning ifloslanishi, qurg'oqchilik va yer resurslaridan nooqilona foydalanish, ekologik adolat va muvozanatning buzilishi, o'rmonlar, qishloq xo'jaligi hamda baliqchilik va chorvachilik tizimidagi muammolar, tashqi va ichki ta'sir etuvchi omillar, ekotizm resurslaridan foydalanish, ekoturizmni rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar, ekologiyani muhofaza qilish va tabiiy resurslardan foydalanish, foyda va xarajatlarni tahlil qilish to'g'risidagi qoidalari haqida ***tasavvur va bilimga ega bo'lishi***;

- talaba atrof-muhit va tabiiy resurslar iqtisodiyoti va ularga nazariy modellarni iqtisodiy hodisalarga nisbatan mustaqil qo'llay olish, holatni tahlil va prognoz qilish bo'yicha ***ko'nikmalarga ega bo'lish;***

- talaba tabiiy resurslardan foydalanishning asosiy kamchiliklarini (tashqi va ichki ta'sirlar), ekologiyani muhofaza qilish va tabiiy resurslardan foydalanish bo'yicha qabul qilingan qarorlarning atrof-muhit hamda tabiiy resurslarga ta'sirini bilish va baholay olish, ekologiyani muhofaza qilish va tabiiy resurslardan foydalanish bo'yicha qarama-qarshiliklar hamda rag'batlantirish muammolarini hal qilishda o'zaro hamkorlik va uyg'unlikni ta'minlash uchun asosiy strategik tamoyillardan foydalanish to'g'risida aniq ***malakalarga ega bo'lishi kerak***.

III. Fanning o'quv rejasidagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi

"Atrof-muhit va tabiiy resurslar iqtisodiyoti" fani oliy ta'limning bakalavr ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabalariga 3-semestrda o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida rejalashtirilgan: mustaqil ishlar texnikasini va amaliyotini tayyorlash; ko'rgazmalar tashkil qilish, uslubiy qo'llanmalardan, internet va masofaviy o'qitishdan keng foydalanish; ochiq ma'ruzalar va amaliy mashg'ulotlar o'tkazish; interaktiv uslublardan, konferensiya va muloqotlardan keng foydalanish talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni. Yoshlarning atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va atrof-muhitga salbiy ta'sirning oldini olish muammolarini muvaffaqiyatli hal qilish borasidagi bilimlarni o'zlashtirish orqali mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini yanada mustahkamlash, ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish, global iqlim o'zgarishlari va Orol dengizi qurishining qishloq xo'jaligi rivojlanishi hamda aholining hayot faoliyatiga salbiy ta'sirini yumshatish borasidagi kabi nazariy va amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.

IV. Fanni o'qitishdagi yangi pedagogik va axborot texnologiyalari

Talabalarning "Atrof-muhit va tabiiy resurslar iqtisodiyoti" fanini o'zlashtirishlari uchun o'qitishning ilg'or va zamonaviy usullaridan foydalanish, yangi informatsion-pedagogik texnologiyalarni tadbiq etish muhim ahamiyatga egadir. Fanni o'qitishda darslik, o'quv va uslubiy qo'llanmalar, o'quv kursi bo'yicha ta'lim texnologiyasi va o'quv-uslubiy majmuasi, keys – texnologiya, ma'ruza matnlari, tarqatma materiallar, elektron materiallar hamda Power Point va Excel kompyuter dasturlari va internet saytlaridan olingan ma'lumotlardan foydalaniladi. Shuningdek, ma'ruzalarni o'tishda elektron ma'ruzalardan, mavzularga mos multimediali slaydlar va videofilmlardan foydalanish ko'zda tutiladi.

Ta'lim texnologiyalari va metodlari:

- ma'ruzalar;
- real vaziyatga asoslangan amaliy ishlarni bajarish;
- esse, tezis va maqolalar yozish;
- vaziyatli topshiriqlarni (keys-stadi) yechish;

- jarayonli-yo'naltirilgan ta'lim;
- muhokamalarda ishtirok etish;
- kichik guruhlarda ishlash;
- loyiha ishi bajarish;
- mustaqil ishlarni bajarish;
- taqdimot tayyorlash;
- turli darajadagi testlarni yechish;

ijtimoiy so'rovnomalar o'tkazish.

V. Fan tarkibi (ma'ruza mashg'ulotlari)

№	Mavzular	Qisqacha mazmuni	soat
1	**Kelajakdagi ekologik muammolar**	1.1. Iqlim o'zgarishi. 1.2. Iqtisodiyotning roli. 1.3. Ekologik iqtisodiyot va atrof-muhit	2
2	**Iqtisodiy yondashuv: mulk huquqi, tashqi aloqalar va ekologik muammolar**	2.1. Inson va atrof-muhit o'rtasidagi munosabatlar. 2.2. Ekologik muammolar va iqtisodiy samaradorlik. 2.3. Ekologiya va tashqi savdoda muvaffaqiyatsizliklar	2
3	**Atrof-muhitni qadrlash usullari**	3.1. Nima uchun atrof-muhitni qadrlash kerak? 3.2. Tanlov tajribalari. 3.3. Geografik axborot tizimlaridan foydalanish orqali baholash 3.4. Vaqtlar oralig'idagi adolatni aniqlash. Barqarorlik mezonini qo'llash. 3.5. Ekologik siyosatning oqibatlari	2
4	**Resurslarni taqsimlash: vaqt davomiyligi va qazib olish narxi**	4.1. Resurs taksanomiyasi. 4.2. Izlanish va texnolgik taraqqiyot. 4.3. Resurslarning bozor taqsimoti	2
5	**Energiya: qayta tiklanadigan manbalarga o'tish**	5.1. Tabiiy gaz: narxlani nazorat qilish. 5.2. Neft: kartel muammolari. 5.3. Elektroenergiya: chiqib ketadigan manbalarning o'rni. 5.4. Foydali qazilmalar. Qayta tiklanadigan resurslarni samarali taqsimlash. 5.5. Resurs tanqisligini kamaytiruvchi omillar.	2
6	**Suv: qayta tiklanadigan va zaxira qilinadigan manbalar**	6.1. Suv tanqisligini oldini oluvchi potentsial imkoniyatlar. 6.2. Qattiq suvni samarali taqsimlash. 6.3. Suvni taqsimlash tizimlari. 6.4. Suv bo'yicha islohotlar va huquqiy himoya	2
7	**Yer: joylashishi va undan ko'p maqsadda foydalanish**	7.1. Yer ajratish iqtisodiyoti. 7.2. Yerdan yaroqsiz foydalanish va qayta baholash. 7.3. Bozor siyosatining innovatsion himoya vositalari	2

8	**Biologik resurslar va alohida muhofaza qilinadigan hududlar**	8.1. Biologik resurslar haqida tushuncha. 8.2. Bioresurs. produtsent, konsument, redutsent, tabiatda moddalrning biologik aylanishi. 8.3. Muhofaza etiladigan tabiiy hududlar. O'rmondan foydalanish. Hayvonot resurslari 8.4. Bioiqtisodiyot nazariyasi va samarali taqsimot. 8.5. Baliqchilik munosabatlarida davlat siyosati. Akvakultura.	2
9	**Ekotizim tovarlari va xizmatlari: tabiatga tahdid solish**	9.1. Ekotizim xizmatlarining holati. Ekotizim xizmatlarini iqtisodiy tahlil qilish. 9.2. Tabiatni muhofaza qilishning institutsional mexanizmlari. 9.3. Ekoturizm. Yo'qolib borayotgan turlarni himoya qilish muammolari	2
10	**Ifloslanishni boshqarish iqtisodiyoti: umumiy nuqtai nazar**	10.1. Ifloslantiruvchi taksanomiya. Atrof-muhit ifloslanishi. 10.2. Ifloslantiruvchi moddalrga nisbatan siyosat. 10.3. Oddiy ifloslantiruvchi moddalr. 10.4. Havoning ifloslanishi bo'yicha boshqaruv siyosati asoslari. Bozorga asoslangan yondashuvlar	2
11	**Iqlim o'zgarishi.**	11.1. Iqlim o'zgarishlari haqida. 11.2. Iqlim o'zgarishi bo'yicha siyosiy muzokaralar. 11.3. Iqtisodiy yumshatish siyosati.	2
12	**Zaharli moddalar va ekologik adolat**	12.1. Tabiatni zaharli moddalar asosida ifloslanishi. Zaharli moddalar va bozor taqsimoti. 12.2. Xavfli chiqindilar yo'qotish bo'yicha qarorlar.	2
13	**Barqaror rivojlanish vazifasi**	13.1. Barqaror rivojlanish. Barqarorlik va muvaffaqiyat. 13.2. Atrof-muhit va savdo.	2
14	**Oziq-ovqat xavfsizligi va qishloq xo'jaligini rivojlantirish**	14.1. Aholining oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash. 14.2. Oziq-ovqat sifatini nazorat qilish. 14.3. GMOga qarshi kurashish muammolari.	2
15	**Inson ekologiyasi. Atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish**	15.1. Aholi sonining o'sishi va ekologik muammolar. Atrof-muhit va demografik siyosat. 15.2. O'zbekistonda ekologik qonunchilik va uning samaradorligini oshirish. 15.3. Tabiatni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan foydalanishni nazorat qilish. 15.4. Tabiatdan foydalanishni boshqarishning iqtisodiy uslublari. 15.5. Tabiatni muhofaza qilish tizimining tashkiliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish.	2
JAMI:			**30**

VI. Fan bo'yicha ma'ruza mashg'ulotlarining kalendar tematik rejasi

T/r	Ma'ruza mavzulari	Soat
1	Kelajakdagi ekologik muammolar	2
2	Iqtisodiy yondashuv: mulk huquqi, tashqi aloqalar va ekologik muammolar	2
3	Atrof-muhitni qadrlash usullari	2
4	Resurslarni taqsimlash: vaqt davomiyligi va qazib olish narxi	2
5	Energiya: qayta tiklanadigan manbalarga o'tish	2
6	Suv: qayta tiklanadigan va zaxira qilinadigan manbalar	2
7	Yer: joylashishi va undan ko'p maqsadda foydalanish	2
8	Biologik resurslar va alohida muhofaza qilinadigan hududlar	2
9	Ekotizim tovarlari va xizmatlari: tabiatga tahdid solish	2
10	Ifloslanishni boshqarish iqtisodiyoti: umumiy nuqtai nazar	2
11	Iqlim o'zgarishi	2
12	Zaharli moddalar va ekologik adolat	2
13	Barqaror rivojlanish vazifasi	2
14	Oziq-ovqat xavfsizligi va qishloq xo'jaligini rivojlantirish	2
15	Inson ekologiyasi. Atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish	2
	JAMI MA'RUZA	**30**

VII. Fan bo'yicha amaliy mashg'ulotlarning kalendar tematik rejasi

	Amaliy mashg'ulotlar mavzulari	
T/r	**Mavzu nomi**	**Soat**
1	Kelajakdagi ekologik muammolar.	4
2	Iqtisodiy yondashuv: mulk huquqi, tashqi aloqalar va ekologik muammolar.	2
3	Atrof-muhitni qadrlash usullari.	2
4	Ekologik dinamik samaradorlik va barqaror rivojlanish	2
5	Resurslarni taqsimlash: vaqt davomiyligi va qazib olish narxi.	2
6	Energiya: qayta tiklanadigan manbalarga o'tish.	2
7	Qayta tiklanadigan manbalar: minerallar, qog'oz, idishlar va elektron chiqindilar.	2
8	Suv: qayta tiklanadigan va zaxira qilinadigan manbalar.	2
9	Yer: joylashishi va undan ko'p maqsadda foydalanish	2
10	Biologik resurslar va alohida muhofaza qilinadigan hududlar	4
11	Umumiy hovuz resurslari: tijorat uchun foydali bo'lgan baliqchilik. Ekotizim tovarlari va xizmatlari: tabiatga tahdid solish	2
12	Ifloslanishni boshqarish iqtisodiyoti: umumiy nuqtai nazar	2
13	Havoning mahalliy va mintaqaviy ifloslanishi.	2
14	Ko'chma manbali havoning ifloslanishi	4
15	Iqlim o'zgarishi	2
16	Zaharli moddalar va ekologik adolat	2
17	Barqaror rivojlanish vazifasi	2
18	Oziq-ovqat xavfsizligi va qishloq xo'jaligini rivojlantirish	4
19	Inson ekologiyasi Atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish	2
	JAMI AMALIY MASHG'ULOT	**46**

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurulmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlar faol va interfaol usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

Laboratoriya mashg'ulotlari

Laboratoriya mashg'ulotlari rejalashtirilmagan.

VIII. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Talaba mustaqil ishining asosiy maqsadi – o'qituvchining rahbarligi va nazoratida muayyan o'quv ishlarini mustaqil ravishda bajarish uchun bilim va ko'nikmalarni shakllantirish va rivojlantirish.

Mustaqil ta'limning turli xil shakllari mavjud bo'lib, bunda asosiy e'tibor talabaning berilgan mavzular (amaliy masalalar, topshiriqlar va keys-stadilar) ni mustaqil ravishda, ya'ni auditoriyadan tashqarida bajarishi, o'qib o'rganishi va shu yo'nalish bo'yicha bilim va ko'nikmalarini chuqurlashtirishga qaratiladi. Ushbu shakllarga quyidagilar tegishlidir:

- darslik yoki o'quv qo'llanmalar bo'yicha fan boblari va mavzularini o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalar qismini o'zlashtirish;
- avtomatlashtirilgan o'rgatuvchi nazorat qiluvchi tizimlar bilan ishlash;
- maxsus adabiyotlar bo'yicha fanlar bo'limlari yoki mavzulari ustida ishlash;
- talabalarning o'quv-ilmiy tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog'liq bo'lgan fanlar bo'limlari va mavzularini chuqur o'rganish;
- keys-stadilar va o'quv loyihalarini mustaqil bajara olish;
- faol va muammoli o'qitish uslubidan foydalaniladigan o'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirish.

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

№	Mavzular nomi	Soat
1.	O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasidagi iqtisodiyotni yanada rivojlantirish va liberallashtirishga yo'naltirilgan ustuvor vazifalar mazmuni va mohiyati.	6
2.	Yangi O'zbekiston Strategiyasida belgilangan vazifalar mazmuni va mohiyati	6
3.	Atrof-muhitni qadrlash	4
4.	Ekologik dinamik samaradorlik va barqaror rivojlanish	6
5.	Mamlakatlarda resurslarni taqsimlash: vaqt davomiyligi va qazib olish narxi	6
6.	Energiya: qayta tiklanadigan manbalarga o'tish	6
7.	Qayta tiklanadigan manbalar: minerallar, qog'oz, idishlar va elektron chiqindilar	4
8.	Suv: qayta tiklanadigan va zaxira qilinadigan manbalar	6
9.	Yer: joylashishi va undan ko'p maqsadda foydalanish.	4
10.	Biologik resurslar va alohida muhofaza qilinadigan hududlar	4
11.	Umumiy hovuz resurslari: tijorat uchun foydali bo'lgan baliqchilik	4
12.	Ekotizim tovarlari va xizmatlari: tabiatga tahdid solish	4
13.	Ifloslanishni boshqarish iqtisodiyoti: umumiy nuqtai nazar.	4

14.	Havoning mahalliy va mintaqaviy ifloslanishi	4
15.	Ko'chma manbali havoning ifloslanishi	6
16.	Iqlim o'zgarishi	4
17.	Zaharli moddalar va ekologik adolat	6
18.	Barqaror rivojlanish vazifasi	4
19.	Oziq-ovqat xavfsizligi va qishloq xo'jaligini rivojlantirish	6
20.	Inson ekologiyasi	4
21.	Atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish	6
	JAMI	**104**

IX. Dasturning informasion- uslubiy ta'minoti.

Mazkur fanni o'qitish jarayonida ta'limning zamonaviy metodlari, pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo'llanilishi nazarda tutilgan:

- ma'ruza darslarida zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida prezentatsion va elektron-didaktik texnologiyalaridan;
- amaliy mashg'ulotlarda aqliy hujum, guruhlarda ishlash, klaster, insert, keys stadi, loyiha ishi va boshqa pedagogik texnologiyalardan foydalanish nazarda tutiladi.

X. Talabalar bilimini baholash mezonlari va kreditlarni olish uchun talablar

Fanga oid nazariy materiallar ma'ruza mashg'ulotlarini ma'ruzalarda ishtirok etish va kredit-modul platformasi orqali ma'ruzalarni mustahkamlash hamda belgilangan test savollariga javob berish orqali amalga oshiriladi.

Amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari bo'yicha amaliy ko'nikmalar hosil qilish va o'zlashtirish mashg'ulotlarga to'liq ishtirok etish va modul platformasi orqali topshiriqlarni bajarish natijasida nazorat qilinadi. Mustaqil ta'lim mavzulari modul platformasi orqali berilgan mavzular bo'yicha topshiriqlarni bajarish (test, referat va boshqa usullarda) bajariladi. Fan bo'yicha talalabalar test usulida oraliq nazorat va og'zaki (yoki test) usulida yakuniy nazorat topshiradilar.

Talabalar bilimi O'zbekiston Respublikasi OO'MTVning 2018 yil 9 avgustdagi 9-2018-son buyrug'i bilan tasdiqlangan "Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini nazorat qilish va baholash tizimi to'g'risidagi Nizom" asosida baholanadi.

Talabalarning bilimi quyidagi mezonlar asosida:

talaba mustaqil xulosa va qaror qabul qiladi, ijodiy fikrlay oladi, mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimini amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda — 5 (a'lo) baho;

talaba mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimini amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatni tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda — 4 (yaxshi) baho;

talaba olgan bilimini amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatni tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda – 3 (qoniqarli) baho;

talaba fan dasturini o'zlashtirmagan, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunmaydi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega emas deb topilganda — 2 (qoniqarsiz) baho bilan baholanadi.

Yakuniy nazorat turini o'tkazish va mazkur nazorat turi bo'yicha talabaning bilimini baholash o'quv mashg'ulotlarini olib bormagan professor-o'qituvchi tomonidan amalga oshiriladi.

	Fan dasturida berilgan baholash mezonlari asosida fanni o'zlashtirgan talalabalarga tegishli ta'lim yo'nalishi o'quv rejasida ushbu fanga ko'rsatilgan kredit beriladi

XI. Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbalari

Asosiy adabiyotlar

1. Tietenberg. Tom and Lynne Lewis. Environmental and Natural Resource Economics, (11th Edition). Publisher. Routledge, 2018.
2. "Environmental and Natural Resource Economics" (10th edition) by Tom Tietenberg and Lynne Lewis. Routledge, 2018.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. - T.: O'zbekiston, 2016. -56 б.
2. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash - yurt taraqqiyoti va xalk farovonligining garovi. T.: O'zbekiston. 2017. -48 б.
3. Mirziyoev Sh.M Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - T.: O'zbekiston, 2017. -488 б.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojpantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi" to'g'risidagi Farmoni. www.lex.uz.
5. Jumaev T. Ekologiya iqtisodiyoti: nazariya va amaliyot. Monografiya. -T., 2014. - 240 b.
6. Jumaev T., Juraev T.I., Yadgarov A.A., Ismailova G.T. Ekologiya. O'quv qo'llanma. -T.: Iqtisodiyot. 2018 y. -218 b.
7. G.A.Alimova, A.A.Yadgarov, I.Sh.Egamberdiea, A.A.Kazakov. Ekologiya. Darslik. -T.: 2020 y. -250 b.
8. Жумаев Т. Экология иктисодиёт. Дарслик. Тошкент 2004. -250 б.
9. T.Jumaev, T.I.Juraev, A.A.Yadgarov, G.T.Ismailova. "Eklogiya" fanidan o'quv qo'llanma. -Toshkent. Iqtisodiyot. 2018 y. -183 b.

Axborot manbalari

1. www.mineconomy.uz – O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligi
2. www.mehnat.uz. – O'zbekiston Respublikasi Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligi
3. www.mf.uz. - O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi
4. www.stat.uz.- O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi
5. www.ima.uz. - O'zbekiston Respublikasi Intelektual mulk agentligi
6. www.akadtmy.uz. – Fanlar akademiyasi
7. http://www.semi.rssi.ru – Rossiya Federatsiyasi Markaziy-iqtisodiy matematika instituti sayti.
8. http://www.nber.com – AQSh iqtisodiy tadqiqotlar milliy byurosi sayti.
9. http://www.webofscience.com – Xalqaro ilmiy maqolalar platformasi.
10. http://www.scopus.com. - Xalqaro ilmiy maqolalar platformasi.
11. http://www.elibrary.ru – Rossiya ilmiy maqollar indeksi.
12. www.uzreport.com.- Новости Узбекистана
13. www.gov.uz
14. www.lex.uz